

Tuinen van overvloed

PERMACULTUUR ALS INSPIRATIE VOOR EEN
DUURZAAM LEVEN OP AARDE

Fransjan de Waard

Vonk Uitgevers

© 1996/2011/2021 Fransjan de Waard

Vormgeving: Hanneke te Giffel

Illustraties: Ingolf Kruseman, Doesjka van Zijl, Creatief Collectief, Amsterdam

Fotografie: Fransjan de Waard, tenzij anders vermeld

Omslagontwerp: Karel Oosting

Eerste druk 1996

Tweede druk met herzien nawerk 2011

Derde druk met herzien nawerk 2021

ISBN 978-90-6224-552-9

Vonk Uitgevers (voorheen uitgeverij Jan van Arkel)

www.vonkuitgevers.nl

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag vernenigvuldigd worden
zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

BIJ DE DERDE DRUK: VIJFENTWINTIG JAAR VERDER... i

INLEIDING 6

DE WORTELS: GRONDGEDACHTEN 14

Aarding in de fundamentele ecologie

De eenheid; oermens; collectieve gekte; samenhang en stroming; kleine systeemtheorie; systemen in onderdelen; structuur en functie; schaalniveaus; synergie; complexiteit en organisatie; een bedoeling; duurzame ontwikkeling; zelforganiserende systemen; zonlicht als energetische meetlat

DE STAM: DE PRINCIPES 40

De cybernetica van voortdurende zelforganisatie

Relaties door plaatsing van elementen; meerdere functies per element; meerdere elementen voor belangrijke functies; ruimtelijke relaties in zones, sectoren en hoogtes; tijdsrelaties en successie; biologische hulpbronnen; kringlopen van energie; diversiteit in polyculturen; randen en grensvlakken; menselijke maat

DE TAKKEN: DE TOEPASSINGSGBIEDEN 106

Eten, drinken, ademen, wonen, werken, samen leven

Voedsel; kringlopen op het balkon; de biobak voorbij; de tuin als cultuurbeeld; combinatiecultuur; mulchen; stapelen; de stad als tuin; groene gevels; privé-tuinen; groenteladen en autobanden; tuinen als ontmoetingsplek; openbare ruimte; volkstuinten; regionale land- en tuinbouw; water; lucht; behuizing; bezigheden; geld en zekerheid; LETS; gezelschap; sociale ecologie; wonen en werken; dorp in de stad; de kruin: bioregionalisme

DE BLADEREN: SIMPELE TECHNIEKEN 176

Moesjungles, graanackers, wilde bodems in ruste

De synergetische teelt; de moestuin; onkruid; 'natuurlijke landbouw' volgens Fukuoka; slakken; vruchtbaarheid; op de plaats rust; houtcompost; verse houtmulch; niets doen op grote schaal; landbouw zonder ploeg

DE VRUCHTEN: DE OVERVLOED 216

Eetbaar landschap, leefbaar landschap

HET ZAAD: DE ERFENIS 226

Eigen boontjes en biodiversiteit

Genetische oorlogvoering; voorzienigheid en zelfvoorziening

NUTTIGE ADRESSEN 233

Vijfentwintig jaar verder...

Toen ik in 1991 terugkeerde van mijn wereldreis was ik bevlogen en vol van wat ik had gezien en geleerd. Deze reis had mijn venster naar permacultuur opengezet en ik was overtuigd dat dit gedachtengoed en de toepassingen in de praktijk hier in Nederland snel zouden landen en aanslaan. Ik had destijds geen enkel vermoeden dat dat meer tijd zou vergen dan ik voorzag.

Ik besef dat ik dit verhaal nu iets anders vertel. Dat de logische principes en inspirerende voorbeelden hun weg wel zullen vinden, maar dat heuse verandering duurt... langer dan ik toen voorzag, en veel langer dan ik toen en nu zou willen. Zeker, ik ben blij dat er nu, 30 jaar verder, een verschuiving te zien is – maar het tempo vind ik ondragelijk traag.

Of iets nog wel te dragen is, is misschien de vraag ook niet. De vraag is eerder aan onszelf: 'wat kan ik zelf aan, wat wil ik zelf dragen?' Voor mijzelf heb ik dat vertaald naar: 'Wat heb ik nodig om me voor te bereiden? Waar kan ik nieuwe kennis opdoen? Hoe kan ik verder professionaliseren?' Het domein van de permacultuur is dan echt een oneindig rijk landschap, waarin altijd weer iets nieuws te ontdekken en uit te diepen valt. En ik heb dat de afgelopen 25 jaar met plezier gedaan.

Verveeld heb ik me nooit. En dat er iets te helen valt, is en blijft een sterke drijfveer voor mij. Wel heb ik me af en toe afgevraagd wat ik met mijn leven gedaan zou hebben als we als mensheid niet zo'n puinhoop van dit aardse nest hadden gemaakt. Ik weet vrij zeker dat ik dan zoveel mogelijk muziek zou zijn gaan maken. Dat verschil is kleiner dan je denkt – muziek is immers ook een tuin van overvloed.

Van mijn eerste stappen in de voetsporen van de permacultuur naar nu loopt een nauwelijks onderbroken lijn. Al die tijd ben ik bezig gebleven met het zoeken, vinden, uitdragen en voorhelpen van manieren van omgang met onze levende omgeving, die gebaseerd zijn op dezelfde tijdloze, universele beginselen die in dit boek worden benoemd en uitgelegd. Onderwerp zijn er anderen aangehaakt die er genoeg in herkennen, of die zich genoeg lieten prikkelen om zich die principes eigen te

maken en daar handen en voeten aan te geven. Het werk dat zij hebben verzet, heb ik niet zelf hoeven leveren. Een aantal van hen heb ik in de loop der tijd ontmoet en soms zijn daar blijvende verbindingen uit voortgekomen. Maar de meesten van hen ken ik natuurlijk niet persoonlijk, maar ik ben me bewust van de impact die we gezamenlijk hebben kunnen genereren. Het begin is er, maar we zijn er zeker nog niet. De druk op the commons, op grondstoffen, op ecosystemen, op de biodiversiteit – hij is in die tussenliggende 25 jaar per saldo nog steeds verder toegenomen.

Maar de pluspunten dan: er is absoluut ook beweging gekomen. Toen ik in 1991 in Nederland terugkwam en met permacultuur begon, was het hele idee dat ‘milieu’ en ‘economie’ ook maar iets met elkaar te maken hadden voor de meesten domweg ondenkbaar. Hoe kwam ik daar nou bij? Belachelijk. Naïef. Jawel; zo was dat toen. Gelukkig is dat nu nog maar moeilijk voorstelbaar.

Daarbij is het hele begrip ‘milieu’ zelf wat in de vergetelheid geraakt.

Het was natuurlijk al een abstractie, maar duidde vooral op alles dat zich om ons heen bevindt – lucht, water, bodem, afval – zonder dat wij daar zelf deel van uitmaken. Misschien geldt dat voor sommigen nog steeds zo, maar onze blik is intussen toch verschoven naar de rol die wij als mensheid in dit alles spelen. Niet het milieu is het probleem: dat zijn wij zelf, door ons gedrag. Onze vermeende belangen, ons versteende plannen: het zijn de bakens geworden van wat het Antropoceen is gaan heten, het tijdperk waarin de mens als superpredator direct en indirect zijn invloed uitoefent, overal op Aarde – en steeds meer ook daarbuiten.

De analyse van alle problematiek is daarin de laatste jaren steeds eenduidiger geworden, en op die basis is al menig scenario geschreven. Ook zijn talloze bedrijven en maatschappelijke organisaties hun rol steeds meer gaan spiegelen aan de doelen die we onszelf als mondiale familie zijn gaan stellen: de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Deze lijken ons in elk geval het gevoel te geven dat we weer wat grip krijgen op wat ons te doen staat. En ook die doelen zijn er gekomen omdat er steeds meer medebewoners van deze ene leefbare planeet de puntjes zijn gaan verbinden, zichzelf in de spiegel hebben aangekeken, en hebben besloten: ik ga iets doen.

'Ik ga iets doen'.

Toen ik dat destijds zei, was er nauwelijks iemand anders te vinden die dat met mij mee zei. Hoe ik het al die tijd, behalve belangrijk, ook leuk ben blijven vinden? Ik zou het niet goed kunnen zeggen. Innovatie? Eerst krijg je te horen dat je vernieuwende idee 'belachelijk' is. In de volgende fase is het 'irrelevant' – ik noteer enige vooruitgang. Daarna krijg je te horen: 'dit is 'interessant''. Dat is na jaren vechten tegen de bierkaai even schakelen, maar daar zitten we inmiddels wel. En ook het slotackoord van deze reeks heb ik inmiddels al meer dan eens gehoord, als die ander zegt: 'ik heb het bedacht.' Ik vergewis me er dan nog van dat het ook werkelijk begrepen is, waarbij ik graag een beetje mag uitdagen, om de lat hoog te houden. En dan realiseer ik me dat we vergeleken met 25 jaar echt wel ergens anders zijn beland.

Ik schreef het al: de veranderingen zijn langzamer gegaan dan ik bij de publicatie van dit boek had voorzien en gehoopt. Maar ik realiseer me ook dat permacultuur niet langer is voorbehouden aan solistische pioniers en dat er een beweging gaande is. En wat alles dan opnieuw geweldig boeiend maakt, is om op te trekken met jonge mensen, die een nieuwe ordening veel sneller oppikken, of zelfs nog nooit iets anders voor zich hebben gezien.

Met mij zijn heel veel anderen dezelfde dingen gaan zien. Een heel klein deel daarvan blijkt ooit door het lezen van mijn boek op dit spoor te zijn beland – nog steeds kom ik af en toe zo iemand tegen.

Het voelt als een voorrecht om voor hen een wegwijzer te hebben kunnen zijn, terwijl het ook maar mijn eigen inschattingen zijn geweest die ik 25 jaar terug heb opgeschreven. Niet de mens – en vooral diens ego – is de maat der dingen, maar de natuur. De natuur is de maat der dingen. Samen komen we verder. En door voorbij alle schaarste te denken, kom je uit bij overvloed.

Fransjan de Waard

juni 2021